

איך לא לנהל מחלוקת

קורח נבלע באדמה, אבל רוחו חיה וקיימת, ודווקא במקומות שאיש לא ציפה שתחיה בהם: באוניברסיטאות הבריטיות והאמריקניות.

קורח היה התגלמותה של מה שחז"ל כינו "מחלוקת שאינה לשם שמיים". המודל ההפוך, המודל למחלוקת לשם שמיים, הוא לדבריהם מחלוקת בית שמאי ובית הלל.¹ ההבדל בין שני סוגי מחלוקת אלה, על פי פירוש ברטנורא, הוא שבמחלוקת לשם שמיים הצדדים מחפשים את האמת – ואילו במחלוקת שאיננה לשם שמיים הם שואפים לניצחון ולשררה. אלו הן תופעות שונות לגמרי.

במחלוקת קורח ועדתו עם משה היו מעורבות שלוש קבוצות שונות. קורח היה בן שבט לוי. דתן ואבירם היו בני שבט ראובן. בקבוצה השלישית היו "אנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם" (במדבר טז, ב). כל קבוצה כזאת התרעמה על עניינים אחרים.² מאתיים וחמישים נשיאי העדה רגנו על כך שתפקידי ההנהגה נשללו מהם אחרי חטא העגל וניתנו לשבט לוי. דתן ואבירם התמרמרו על כי השבט הבכור, שבט ראובן, לא זכה בשום תפקיד מיוחד. ואשר לקורח עצמו, מדברי משה אליו עולה בבירור כי הוא רצה להיות

שיג ושיח – הרב יונתן זקס

כוהן, וככל הנראה אף להיות הכוהן הגדול במקום אהרן: "... ובקשתם גם כהנה? ... ואהרן מה הוא כי תלונו (קרי: תלינו) עליו?" (שם, י-יא).

לשלוש הקבוצות לא היה דבר במשותף, לכד מעניין אחד: כולם רצו להיות מנהיגים. כל אחת מהן חשקה במעמד בכיר או יוקרתי מזה שהיה לה. במילה אחת, הם רצו כוח. זוהי מחלוקת שאינה לשם שמיים.

הכתוב מצייר לעינינו בבירור מהי מנהיגות בעיני המורדים. טענתם כלפי משה ואהרן הייתה "ומדוע תתנשאו על קהל ה'?" (שם, ג). דתן ואבירם הטיחו במשה, "המעט פי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כי תשתרר עלינו גם השתרר?" (שם, יג).

כלל גדול הוא: אם רצונכם לדעת מה רוצים אנשים ממורמרים, בדקו כמה הם מאשימים אחרים; זהו הדבר שהם רוצים לעשות בעצמם. כך, למשל, לאורך מאות שנים האשימו אימפריות שונות את היהודים שהם רוצים לשלוט בעולם. לאמיתו של דבר, היהודים אף פעם לא רצו לשלוט בעולם; להבדיל מכל ציוויליזציה מאריכת-ימים אחרת, הם מעולם לא הקימו אימפריה ולא ניסו לעשות זאת. אותם אנשים שהטיחו ביהודים האשמה זו היו בני אימפריות שהחלו להתפורר. הם רצו לשלוט בעולם, אבל ידעו שלא יוכלו – ועל כן ייחסו תאוה זאת ליהודים. זהו תהליך פסיכולוגי הידוע בשם פיצול-והשלכה, והוא הרכיב החשוב ביותר בהבנת האנטישמיות.³ כך יצרו את המיתוסים האנטישמיים שהידוע בהם הוא "הפרוטוקולים של זקני ציון", הזיוף פרי עטם של תועמלני המשטרה החשאית של רוסיה הצארית בשנות שקיעתה.

מצרים להגיע לארץ ישראל, לאחר העונש על חטא המרגלים; או כל בעיה אחרת שהטרידה את העם. היו בעיות אמיתיות, אבל המורדים לא התעניינו באמת. הם חפצו רק בשררה.

מטרתם, ככל שאנו יכולים להקיש מן הכתוב, הייתה לפגוע באמינותו של משה ובשמו הטוב ולהעלות בקרב העם ספק במהימנות נבואתו וביושרו – כך שלא יוכל להמשיך ולהנהיג את העם, או לפחות יאלץ להיכנע לדרישות המורדים. כאשר תאוות השררה היא הכוח המניע, האמת איננה נר לרגליים אלא מרמס להן.

מחלוקות שאינן לשם שמיים שבו לצוץ בזמננו בדמות תרבות החרמות והביטולים המשתמשת במדיה החברתית כדי למחוק אנשים המוכרזים כאשמים באיזה עוול – לפעמים אמיתי (כגון הטרדה מינית), לפעמים רק על פי האופנה המוסרית בת הרגע. מטרידה במיוחד תופעת שלילת הבמות האקדמיות מאנשים שדעותיהם נשפטות כפוגעניות כלפי איזו קבוצה (בדרך כלל קבוצת מיעוט).

וכך, בחודש מארס האחרון, רגע לפני שהאוניברסיטאות נסגרו בגלל הקורונה, בוטלה הרצאתה המתוכננת של פרופ' סלינה טוד מאוניברסיטת אוקספורד בפסטיבל הנשים הבינלאומי של אוקספורד. טוד, מומחית בעלת שם לסיפורי נשים, הוכרזה "טרנספובית", האשמה שהיא מכחישה. סמוך לאותה עת, אגודת UNWoman באוקספורד ביטלה הרצאה של שרת הפנים הבריטית לשעבר אמבר ראד שעה אחת בלבד לפני המועד.

בשנה שעברה, בית הספר לתיאולוגיה באוניברסיטת קיימברידג' משך את הצעתו לפסיכולוג הקנדי ג'ורדן פיטרסון

המורדים רצו את הדבר שהם ייחסו למשה ולאחריו. הם רצו להתנשא על קהל ה' ולהשתרר עליו גם השתרר. הם רצו כוח. הם חפצו להיות מנהיגים בסגנון כוחני שאינו מוכר בתורה, המנוגד באורח קוטבי לערך הענווה שמשה גילם.

ומה עושה מי ששואף לכוח? תוקף לא את הדבר אלא את הדוור: את השליח. מנסה להרוס את מעמדו ואת אמינותו של ריביו. מנסה להשתיק אותם. ולכך אכן חתרו קורח ושותפיו.

באופן גלוי, הם עשו זאת כשהאשימו את משה שהוא מתנשא מעל העדה, שהוא הופך את מנהיגותו לשררה. מתשובתו של משה אפשר להסיק שהם טענו טענות נוספות. משה אמר, "לא חָמוֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאַתִּי וְלֹא הִרְעֵתִי אֶת אֶחָד מֵהֶם" (שם טו), מן הסתם משום שהאשימו אותו שכך עשה, שניצל את מעמדו כדי לגזול. מדברי משה בהמשך, "בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שִׁלַּחְנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי לֹא מִלְּפִי" (שם כח), אפשר להבין שהם האשימוהו גם כך שבדה מליבו הנחיות או מצוות וייחס אותן לה'.

המרתחה שבכל טרוניות השווא היא זו של דתן ואבירם, "הַמַּעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדָבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר..." (שם יג). הרי לנו סנונית קדומה לתופעות השוטפות אותנו כעת – חדשות־הכזב, העובדות־החלופיות והפוסט־אמת. הצגת בית־העבדים המצרי כארץ זבת חלב ודבש, הכינוי שמשה ייחד לארץ ישראל, הייתה שקרנות במצח נחושה, אבל הם ידעו שאם יחזרו על השקר די הצורך בזמן הנכון ימצא מי שיאמין.

לא נעשה ולו שמץ של ניסיון להעלות את הסוגיות האמיתיות: מבנה ההנהגה שהותיר גחלי טינה לוחשות בקרב בני לוי, בני ראובן וראשי יתר השבטים; אובדן התקווה של דור יוצאי

הרי לנו דיוקן יפהפה של האידיאל הרבני: אנו לומדים מתוך הקשבה לדעתם של החולקים עלינו, לעיתים אף לפני שאנו אומרים את דעתנו שלנו. המתרחש כיום באוניברסיטאות – ביטול בקשת האמת מפני בקשת הכוח, ורדיפתם והחרמתם של בעלי דעה אחרת – הוא תופעת קורח של זמננו, וכמוה הוא מסוכן מאוד. מימרה לטינית, שהיא מיסודות המשפט במערב, קובעת: *audi altarem partem*, הקשב לצד האחר. כי בהקשבה הזאת עוברת הדרך אל האמת.

להתארח בו לתקופה. אגודת הסטודנטים של קיימברידג' טענה כי "עבודתו והשקפותיו אינם מייצגים את הגוף הסטודנטיאלי, וככזה איננו רואים את שהותו כאן כתרומה בעלת ערך לאוניברסיטה, אלא כפעולה נגד עקרונותיה". במילים אחרות, איננו אוהבים את מה שיש לו לומר. שלושת המקרים האלה, ועוד שכמותם בשנים האחרונות, הם הם בגידה מחפירה בעקרונות האקדמיים.

אלו הן דוגמאות עכשוויות למחלוקות שאינן לשם שמיים. סתימת הפיות הזאת היא נטישת בקשת האמת לטובת בקשת הניצחון והכוח. ביטול ההרצאות הוא ניסיון לבטל את המרצים עצמם. האוניברסיטה נועדה להיות היכלה של המחלוקת לשם שמיים. היא מקומו של המאמץ האנושי המשותף לליבון האמת. לשם כך אנו מקשיבים לדעות ההפוכות מדעתנו. גם אם אנו נותרים בדעתנו, אנו לומדים כך כיצד להגן עליה. ההבנה שלנו מעמיקה, ועולמנו הרחני מתרחב. אנו לומדים מהי התשוקה לאמת. בקשת הכוח כבודה במקומה מונח, אך מקומה לא יכרנה בהיכל הדעת.

משום כך העמידו חכמים כהיפוכה של מחלוקת קורח ועדתו את המחלוקת בין בית הלל לבית שמאי:

שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל. הללו אומרים הלכה כמותנו, והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה, "אלו ואלו דברי אלוהים חיים הן, והלכה כבית הלל". וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלוהים חיים, מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותנו? מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי; ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן.⁴

- 1 משנה, אבות ה, יז.
- 2 זאת על פי צירוף פירושיהם של אבן-עזרא והרמב"ן.
- 3 ראו Jason, *The Need to have Enemies and Allies*, Dunmore, Pa.: Vamik Volkan, 1988.
- 4 עירובין יג ע"ב.